

Розділ 4. Інформаційно-комунікаційні технології та електронні ресурси у бібліотеках

УДК 025.31

Бруй Оксана Миколаївна

Національна наукова медична бібліотека України, Київ, Україна

«ОПИС ТА ДОСТУП ДО РЕСУРСУ (RDA)» – НОВИЙ МІЖНАРОДНИЙ СТАНДАРТ КАТАЛОГІЗАЦІЇ: ОСОБЛИВОСТІ, ПЕРЕВАГИ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ

У статті подано інформацію про передумови та коротку історію створення і впровадження у світі нового міжнародного стандарту каталогізації «Опис та доступ до ресурсу (RDA)». Представлено основні особливості та переваги RDA, інформацію про поширення нових правил каталогізації у бібліотеках світу та накреслено перспективи впровадження RDA в Україні.

Ключові слова: Опис та доступ до ресурсу, правила каталогізації, міжнародні стандарти, Resource Description and Access, RDA, cataloguing rules, international standards.

«Опис та доступ до ресурсу (RDA)» – новий стандарт каталогізації, розроблений, насамперед, для середовища онлайн-каталогів. Англо-американські правила каталогізації (AACR 2) були актуальними для карткових каталогів, але не відповідали вимогам нового часу, новій філософії та підходам до каталогізації. Ці нові підходи та принципи викладено у концептуальних моделях «Функціональні вимоги до бібліографічних записів (FRBR)» та «Функціональні вимоги до авторитетних даних (FRAD)», які розроблено Міжнародною федерацією бібліотечних асоціацій та установ (IFLA). Об'єднаним керівним комітетом (JSC) було прийнято рішення не здійснювати перегляд та адаптацію до нових умов AACR 2, а розробити нові правила каталогізації, які базуватимуться на FRBR та FRAD.

Розробники та видавці

RDA розроблено Об'єднаним керівним комітетом (JSC) із розвитку RDA, а загальне керівництво здійснював Комітет керівників (COP). До Комітету керівників (COP) входять директори/керівники Американської бібліотечної асоціації, Бібліотеки Конгресу, Бібліотеки

та архіву Канади, Британської бібліотеки, Канадської бібліотечної асоціації, Національної бібліотеки Австралії, Чартерного інституту бібліотечно-інформаційних спеціалістів (CILIP).

Над розробкою правил працювали фахівці Австралійського комітету із каталогізації, Американської бібліотечної асоціації, Бібліотеки Конгресу, Британської бібліотеки, Канадського комітету з каталогізації, Чартерного інституту бібліотечно-інформаційних спеціалістів (CILIP).

Робота над новим стандартом розпочалася у 2004 році, а у 2005 році було визначено назву для нових правил: «Опис та доступ до ресурсу (Resource Description and Access – RDA)». І вже у грудні 2005 року було створено та представлено на обговорення проект першої частини RDA. Повний проект RDA було розроблено та опубліковано у листопаді 2008 року. Після проведення спеціальних зустрічей та широких обговорень, у червні 2009 року було видано відредагований текст RDA. А у червні наступного 2010 року він був розміщений в електронній формі на спеціальній інтернет-платформі RDA Toolkit. RDA Toolkit – передплатний онлайн-сервіс для каталогізаторів, де є доступ до електронної версії RDA та його оновлень, доступ до навчальних та методичних матеріалів, тренінги, приклади описів за RDA та ін.

Співвидавцями RDA є Американська бібліотечна асоціація, Канадська бібліотечна асоціація та видавництво Facet Publishing, яке є видавничою платформою Чартерного інституту бібліотечно-інформаційних спеціалістів (CILIP).

Основні особливості та переваги RDA

- RDA – новий стандарт, розроблений для цифрового середовища, і фокусується не на тому, як інформація буде виведена на дисплей, а на самій інформації, необхідній для опису ресурсу.
- RDA узгоджений з такими стандартами як MARC 21, MODS, DC, стандартом ONIX, що надає можливість використовувати зміст RDA у різних системах метаданих та інтегрувати бібліотечні записи з метаданими, створеними іншими спільнотами, та використовувати його не лише у бібліотеках.
- Структура RDA базується на концептуальних моделях «Функціональні вимоги до бібліографічних записів (FRBR)» та «Функціональні вимоги до авторитетних даних (FRAD)», що дозволяє користувачам бібліотечних каталогів знаходити необхідну інформацію у простіший спосіб і швидше.
- Гнучка структура для опису цифрових ресурсів водночас відповідає потребам бібліотек щодо організації ресурсів на фізичних носіях. Тобто RDA дозволяє описувати всі типи ресурсів.

- RDA відповідає новим технологіям формування баз даних, що дозволяє підвищувати ефективність збору даних, збереження та пошуку інформації
- RDA розроблено, спираючись на досягненнях AACR2, і записи, створені за RDA, сумісні з записами, створеними за AACR2. Тому, у більшості випадків, потреби у редагуванні «старих» записів не виникає.
- RDA оптимізує та збільшує ефективність каталогізації. Правила можуть бути адаптовані до вимог спеціальних програмних засобів, спеціальних завдань та для каталогізації будь-яких видів матеріалів. Наявний інтерактивний інструмент дозволяє швидко знайти всі необхідні правила для каталогізації будь-якого матеріалу. Створюючи умови для інтеграції з бібліографічними записами інших систем, наприклад, книготорговельних, застосування RDA оптимізує організацію процесу каталогізації та покращує його якість.
- RDA дозволяє користувачам додавати у записи власні помітки у режимі онлайн тощо.

Поширення RDA у світі

Те, що RDA є міжнародним стандартом, який відповідає сучасним вимогам та слідує сучасним тенденціям у каталогізації, є беззаперечним фактом. Саме тому питання переходу на роботу за цим стандартом переважної більшості бібліотек світу є лише питанням часу. Впровадження RDA почалося із національних бібліотек, які брали безпосередню участь у його розробці.

Станом на листопад 2014 року RDA впроваджено у трьох національних бібліотеках США (Бібліотеці Конгресу, Національній медичній бібліотеці та Національній сільськогосподарській бібліотеці), у Бібліотеці і архіві Канади та Бібліотеці і архіві Квебеку, у Британській бібліотеці, у національних бібліотеках Австралії, Сінгапуру, Малайзії та Філіппін. Окрім того, у цьому переліку також є 6 університетських бібліотек та ще 2 інші інформаційні інституції США і Великої Британії. Серед них Кембриджський університет, Університет Чикаго та ін.

У найближчих планах (2014-2015 рр.) – упровадження RDA у національних бібліотеках Німеччини, Нідерландів, Фінляндії, Ірландії та Шотландії.

Поява та розвиток нових правил каталогізації викликали широке обговорення та дискусії у професійному середовищі не лише англomовних країн, а й в усьому світі. З неформальної дискусії між європейськими національними бібліотеками, які погоджувалися з тим, що RDA є новим сучасним міжнародним стандартом, який необхідно впроваджувати і в Європі, виникло рішення про створення **Європейської групи зацікавлених в RDA**

(EURIG). Про це було офіційно оголошено 27 вересня 2012 року в Копенгагені та підписано Угоду про співпрацю Європейської групи зацікавлених в RDA. Угоду підписали директори 5-ти національних бібліотек: Британської бібліотеки, Національної бібліотеки Німеччини, Національної бібліотеки Іспанії, Національної бібліотеки Швеції та Королівської бібліотеки – Національної бібліотеки Нідерландів. Станом на листопад 2014 року до Європейської групи зацікавлених в RDA входять бібліотеки та інформаційні установи із 23-х країн: Австрії, Ватикану, Великої Британії, Данії, Італії, Ісландії, Іспанії, Латвії, Нідерландів, Німеччини, Норвегії, Польщі, Португалії, Словаччини, Словенії, Туреччини, Фінляндії, Франції, Хорватії, Чехії, Швейцарії, Швеції, Шотландії та Міжнародний центр ISSN.

Для вивчення та впровадження стандарту в неангломовних країнах здійснюються переклади RDA. Вже доступні переклади іспанською, китайською, німецькою та французькою мовами.

Перспективи впровадження RDA в Україні

Україні необхідно якомога швидше розпочати процес освоєння RDA та долучитися до Європейської групи зацікавлених в RDA. Причини того, чому нам це потрібно, очевидні. По-перше, щоб відповідати вимогам часу та користувачів бібліотек, адже використання RDA забезпечить простий, зручний, швидкий, релевантний пошук та доступ до усіх типів ресурсів. І по-друге, щоб стати повноцінною частиною глобального професійного та інформаційного простору. Для цього ми повинні бути доступними та зрозумілими поза межами своєї країни. Лише тоді нам вдасться налагодити повноцінну міжнародну співпрацю. На жаль, зараз Україна не представлена в найбільших міжнародних проектах з каталогізації: Світовому бібліотечному зведеному каталозі WorldCat та Віртуальному міжнародному авторитетному файлі VIAF.

Які ж наші перспективи? Чи зроблено вже щось у цьому напрямі? На щастя, так, хоча не в тій мірі, як це необхідно.

Варто відзначити, що серед української бібліотечно-інформаційної наукової спільноти не прослідковується активна зацікавленість у вивченні RDA. Разом із дослідженням інших сучасних міжнародних стандартів каталогізації (наприклад, FRBR), науковим дослідженням RDA в Україні займаються лише Стрішенець Н.В. (Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського) та Зарванська І. В. (Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського).

У травні 2014 року було створено **Робочу групу УБА з RDA** для вивчення питання зацікавленості українських бібліотек у перекладі правил каталогізації RDA українською мовою та їхнього впровадження в Україні на рівні галузевого стандарту.

До робочої групи увійшли: Гуцол Галина, заступник директора Книжкової палати України (голова робочої групи); Бруй Оксана, заступник генерального директора Національної наукової медичної бібліотеки України з ІТ, голова Секції працівників медичних бібліотек УБА; Васильєв Олексій, канд. тех. наук, директор Асоціації «Інформатіо-Консорціум», член Президії УБА; Пашкова Валентина, докт. іст. наук, координатор програми «Американські центри» Посольства США в Україні, віце-президент УБА; Сошинська Ярослава, канд. іст. наук, доцент Національного технічного університету України «КПІ», виконавчий директор УБА; Стрішенець Надія, докт. іст. наук, заввідділу наукової організації бібліотечно-інформаційних процесів Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського; Татарчук Людмила, заступник директора Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААНУ з науково-інформаційної та бібліотечної роботи.

З 5 по 30 червня 2014 р. було проведено онлайнове опитування щодо зацікавленості українських бібліотек та бібліотечно-інформаційних фахівців у вивченні та впровадженні нових міжнародних правил каталогізації RDA. В опитуванні взяли участь 63 особи із 63 установ. Серед них: 6 бібліотек державного значення (Національна історична бібліотека України, Національна наукова сільськогосподарська бібліотека Національної академії аграрних наук України, Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського, Національна бібліотека України для дітей, Національна наукова медична бібліотека України, Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського), 32 університетські бібліотеки, 8 обласних універсальних наукових бібліотек, 2 обласні дитячі бібліотеки, 1 обласна бібліотека для молоді, 9 публічних бібліотек (ЦБС, міські та ін.), 3 обласні наукові медичні бібліотеки, 2 інші організації (УБА, НАКККіМ). Загальні висновки, які можна зробити із результатів цього опитування: серед бібліотечно-інформаційних фахівців України є розуміння того, що RDA необхідно досліджувати, перекладати українською мовою, опановувати та впроваджувати на рівні державного стандарту. Детальніше з результатами опитування можна ознайомитись на сторінці Робочої групи з RDA на веб-порталі УБА.

Робочою групою було прийнято рішення про переклад та видання RDA українською мовою. Наразі ведуться переговори про умови ліцензійної угоди на переклад з правовласниками. Робоча група буде організовувати та проводити ознайомчі семінари, круглі столи, дискусійні групи та ін. з RDA для вироблення узгодженої професійної позиції. Питання ж подальшого поширення та впровадження RDA в українських бібліотеках потребує додаткового вивчення.

Шлях, який ми маємо пройти, щоб вивчити, освоїти та застосовувати RDA у щоденній роботі каталогізаторів, не є легким і потребує детального чіткого плану,

об'єднання зусиль та підтримки держави. Одне можна сказати напевно – це саме той шлях, по якому нам необхідно рухатись, якщо ми хочемо інтегруватися у глобальний інформаційний простір.

Джерела:

1. RDA Toolkit [Electronic resource] : Resource Description and Access : [Website] / American Library Association, Canadian Library Association, and CILIP: Chartered Institute of Library and Information Professionals. – с 2010. – Access Mode: <http://www.rdakit.org/> .
2. Tillett B. B. The International Development of RDA: Resource Description and Access // Alexandria. – 2013. – V. 24. – №. 2. – С. 1-10.
3. Бахтурина Т. А. Новый интеллектуальный продукт в сфере каталогизации: Правила RDA «Описание ресурса и доступ»/ Т. А. Бахтурина // Научные и технические библиотеки : ежемесячный научно-практический журнал для специалистов библиотечно-информационной и смежных отраслей. – 2011. – N 7. – С. 35-45.
4. Зарванська І. Концептуальна модель каталогізації як засіб забезпечення доступу до бібліографічних ресурсів / І. Зарванська // Бібліотечний вісник : науково-теоретичний та практичний журнал. – 2013. – № 5. – С. 10-15.
5. Стрішенець, Н. В. Міжнародний стандарт каталогізації «Опис та доступ до ресурсу» (Resource Description and Access) та перспективи його впровадження в Україні / Н. Стрішенець // V Львівський бібліотечний форум «Бібліотека – відкритий світ» : збірник матеріалів // Укр. бібл. асоц. ; редкол. : В. С. Пашкова, В. В. Загуменна, І. О. Шевченко, Я. Є. Сошинська, О. В. Васильєв. – Електрон. вид. – Київ : УБА, 2014. – С. 87–93.

УДК 004.45:004.738.5:[026:61](477)

Бруй Оксана Миколаївна,

Смольянова Юлія Геннадіївна

Національна наукова медична бібліотека України, Київ, Україна

СТВОРЕННЯ НОВОЇ ВЕРСІЇ ВЕБ-САЙТУ НАЦІОНАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ МЕДИЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ НА ОСНОВІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВМІСТОМ JOOMLA

У статті представлено структуру, сервіси та основні етапи роботи над оновленням та подальшим розвитком веб-сайту Національної наукової медичної бібліотеки України на основі системи управління вмістом Joomla.

Ключові слова: веб-сайт бібліотеки, Національна наукова медична бібліотека України, система управління вмістом, library web-site, National Scientific Medical Library of Ukraine, content management system, CMS, Joomla.